

विद्या भवन बालिका विद्यापीठ

शक्ति उत्थान आश्रम, लखीसराय

(एन.सी.ई.आर.टी पर आधारित)

कक्षा – पंचम्

तिथि – 26/05/2021

विषय-संस्कृत व्याकरण

सुमिता कुमारी

सुप्रभात बच्चों,

संस्कृत व्याकरण में आप सब पाठ-2 'वर्ण-संयोजन' के बारे में अध्ययन करेंगे।

संस्कृत व्याकरण

द्वितीयः पाठः

वर्ण-क्रीडा

*वर्ण-संयोजन- वर्णों को जोड़ने से शब्द निर्माण होता है ,इसी को वर्ण-संयोजन कहते हैं ।जैसे-

ब्+आ+ल्+ङ्+क्+आ

=बालिका (लड़की)

म्+आ+त्+आ

=माता(माँ)

क्+उ+क्+क्+उ+ट्+अः

=कुक्कुटः (मुर्गा)

क्+उ+म्+भ्+अः

=कुम्भः (कलश)

क्+ऊ+र्+द्+अ+न्+अ+म्

=कूर्दनम्(कूदना)

क्+ ऊ+ज्+अ+न्+अ+म्

=कूजनम् (चहचहाना)

न्+ऊ+त्+अ+न्+म्

=नूतनम्(नया)

न्+ऋ+त्+य्+अ+म्

=नृत्यम्(नाँचना)

क्+ए+श+अः

=केशः (बाल)

न्+ऋ+प्+अः

=नृप (राजा)

द्+ए+श+अः

=देशः (देश)

त्+ऋ+ण्+अ+म् क्+ऋ+ष्+अ+क्+अः ल्+ख्+अ+न्+अ+म्
 =तृणम् (घास) =कृषकः (किसान) =लेखनम्(लिखना)

भ्+ऐ+ष्+अ+ज्+अ+म् क्+ऐ+ल्+आ+श्+अः
 =भैषजम्(दवा) =कैलाशः(पर्वत)
 न्+ऐ+र्+आ+श्+य्+अ+म्
 =नैराश्यम्(निराशा)

अभ्यास

1.वर्ण-विन्यासं कुरुत (वर्ण-विन्यास कीजिए)-

यथा-ज्+अ+ल्+अ+म्= जलम्

(i) म्+आ +त्+आ=

(ii) प्+इ+त्+आ=

(iii) म्+अ+ह्+इ+ल्+आ=.....

(iv) प्+अ+थ्+इ+क्+अः =

(v) व्+ऋ+क्+ष्+अः =

2.वर्ण-विन्यासं कुरुत-(वर्ण-विन्यास कीजिए)

यथा- अनलः =अ+न्+अ+ल्+अः

(i) आम्रम् =..... (vi) ईश्वरः =

(ii) कच्छपः = (vii) कोमलः =.....

(iii) दोषः = (viii) पत्रम् =.....

(iv) नौका= (ix) मयूरः =.....

(v) विडालः = (x) कपोतः =.....

